

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի, կես տարվանը 6 ռուբլի.

Առանձին համարները 7 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանի խորագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисть. Редакция «Мшакъ».
կամ Tiflis. Rédaction «Mschak».

Խորագրությունը բաց է առաջադրանքի 10—2 ժամ
(այսի կիրակի և տոն օրերից)

Հայտարարությունը ընդունվում է ամեն լիցուով.

Հայտարարությունների համար վճարում են
խրաբանչիւր բառին 2 կոպեկ.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կաթողիկոսի անդամների կոնգրեսը. Արհեստներ
գիւղում.—ՆՆԻՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մեր բաժա-
նորդներին. Կեղծ վկայագրեր. Ծանր վիճակ.
Նամակ էջվածներ. Նամակ Բագրի. Նամակ
Խորագրություն. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵ-
ՍՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի հայտնականությունը
նշանակալի. Տեղեկություններ թիւրքաց
Հայաս-
տանից. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵ-
ՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻ-
ՐԱԿԱՆ. Անդամների կոնգրես օրհնություն.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԳՐԵՍ

Այսօր տապալում ենք ամենայն հայոց
Կաթողիկոսի անդամների կոնգրեսը, որը գա-
ւառական մի քանի քաղաքներում արդէն
համախառն կերպով կարգացվել է, և այս
տոներին էլ պէտք է կարգացվի Թիֆլիսում.
Կոնգրեսի պատճէնը վաղուց տապալված էր
մեր խմբագրությունում մէջ, սակայն մենք
անյարմար համարեցինք տապալել «Մշակ»
էջերում այդ պաշտօնական-կրօնական գրու-
թիւնը, նախ քան նա պաշտօնապէս կար-
գացվի եկեղեցիներում: Բայց ինչպէս ե-
րևում է, հոգևոր իշխանությունը որոշ
կարգադրություն է արել կոնգրեսի կար-
գացումը ժամանակի մասին, այնպէս որ
մի քանի անգամ նա արդէն կարգացված
լինելով դարձել է հասարակության սե-
փականություն, թէև շատ անգամ դեռ
ոչ: Բայց իրանից լրագրություն է մէջ ար-
դէն լոյս տեսաւ կաթողիկոսական կոնգրեսը
այնպէս որ մենք մեզ բարոյապէս ազատ
ենք համարում այժմ տապալությունն առ
• այդ պաշտօնական գրությունը:

Վեհափառ Մկրտիչ Կաթողիկոսի այդ
անդամների կոնգրեսին հայ հասարակութիւ-
նը սպասում էր անհամբեր և հետաքրք-
րութեամբ: Առում ենք անհամբեր և հե-
տաքրքրութեամբ, որովհետև վեհափառ
Կաթողիկոսը իր այդ կոնգրես օժուկից ան-
միջապէս յետոյ չէր հրատարակեց, ինչպէս
սովորաբար արել են իր նախորդները, և
այդ հանգամանքը արդէն առիթ տուեց
կարծելու, որ այդ անդամների կոնգրեսի մէջ
բացի հայրապետական օրհնությունից, ար-

տապալված կը լինի էջվածների այժմեան
գահակալի մեր եկեղեցական գործերի մա-
սին արած գիտությունները, կարծիքնե-
րը մտադրությունները, յոյսերը: Այդ բա-
ւական է: Այդ կոնգրեսի վեհափառ հե-
ղինակը յայտնի է եղել ամբողջ հայու-
թեան իբրև տաղանդաւոր գրող, իբրև ազ-
գու և սուր գրչի աբի անձն, որի կոն-
գրակը կարող պիտի լինէր սրտեր շարժել, մտա-
ծելու նիւթ տալ:

Ահա թէ ինչու վեհափառ Կաթողիկո-
սի անդամների կոնգրեսը տապալում էր ան-
համբեր և հետաքրքրութեամբ:

Կիսկով ժողովրդին, Հայրապետը առում է.

«Կիսկէ թէ քանի շատ բազմապիսի և
բազմապիսի են չափ և կշիռ պարտաւոյս
Այլ ևս մինչ հասեալ կամ ի ծերութիւն և ան-
յիշալ զօթնամասուն ամս, մինչ ձեռն ի վեր կա-
լաւ այլքն անին ինձ գոտի, ի կարացից վճարել
զայնչափ պարտս զոնէ փոքրամասն տաղանդին
չափով: Եւ զիսկոյ նախ է ինձ արածել զհօսն
սեփական, որ ընդ ամենայն աշխարհն ցիրոյցն
կան, անտես յաչաց իմոց, և ուր չը կարեն հա-
սանել տաք այցելութեան իմոյ:»

Այդ շարունակելով իր խօսքը, վեհա-
փառը աւելացնում է.

«Այլ ունիմ ես աչա, որ ծառ են և տեսանին
զձեռ, նոցա են իմ ընտելակից եղբայր, հովիւք
և առաջնորդք իւրաքանչիւր վիճակաց:»

Այդպէս ուրեմն, մի կողմից ժողովրդին
յիշեցնելով այն բազմաթիւ, բազմատեսակ
և ծանր պարտաւորութիւնները, որ հա-
մադրային միաձայն ընտրութիւնը դնում է
իր վրա, և միւս կողմից ակնարկելով իր ծե-
րութիւնը, որը թոյլ չէ տալիս իրանկիւնայն
առանց օգնականների, սեփական ոյժերով ա-
ռաջ տանելու Կաթողիկոսի ծանր պաշ-
տոնը, այն էլ ներկայ հաղթանակներում,
էջվածների գահակալը ուղղորդի հասկաց-
նում է, որ իր յոյսը իր հոգևորական-գոր-
ծակիցների վրա է. որոնք համախառնում
են ժողովրդի մէջ իբրև հայոց եկեղեցու
պետի աչքը, իբրև կապ՝ այդ նոյն ժո-
ղովրդի և եկեղեցու պետի մէջ:

Այդ հիմնական, համակրելի միտքը, նոր
միտք է: Դեռ սրանից աւելի քան 30 տա-
րի առաջ, Մկրտիչ խրիմեան, վարդապետ
եղած ժամանակ, «Արժւի Վասպուրականի»

մէջ, խօսելով հայոց կաթողիկոսի գործու-
նէութեան մասին, այն գեղեցիկ և հիմնական
միտքն էր արծարծում, որ էջվածների գա-
հակալը, մեն-մենակ, առանց հոգևորակա-
նութեան համարաշխ, ներդաշնակ, եռան-
դուն աշակցութեան, ինչքան էլ ինքը նշա-
նաւոր լինի, չէ կարող իրագործել իր
մտքերը և ցանկութիւնները, որքան էլ այդ
մտքերը և ցանկութիւնները գեղեցիկ և
համակրելի լինեն:

Ժողովրդի հետ անմիջապէս կապված,
ժողովրդի մէջ գտնվող եկեղեցական սպա-
սաւորները, սկսած վիճակաւոր առաջնոր-
դից մինչև վերջին քահանայ, պէտք է լի-
նեն Կաթողիկոսի մտքերի և ցանկութիւն-
ների համարաշխ, անձնուէր կատարողներ,
վեհափառի մէջ և էջվածների սիրտում
մշակված և արծարծված օգտաւէտ պրոֆե-
տիկ և համակրելի ձեռնարկութիւնների
անշեղ իրագործողներ:»

Հակառակ դէպքում, նոյն իսկ վեհափառ
Խրիմեան—որի անցեալը գեղեցիկ ցանկու-
թիւնների և մտքերի մի ամբողջ շարք է
կազմում—անկարող կը լինի միայնակ ի-
րագործել իր մտադրութիւնները, և ոչ թէ
միայն շատ գեղեցիկ պրոֆետիկ և համա-
կրելի ցանկութիւններ կը մնան մեռած
տառ, դատարկ խօսքեր, այլ նոյն իսկ շատ
աշկարայ գեղծամներ՝ կաշառակերու-
թիւնը, անգործունէութիւնը, ինտրիգները,
խռովութիւնները և այլ գայթակղեցուցիչ
երևոյթիւններ, որոնք այժմ խոր արմատ են
զգել հոգևորականութեան մէջ, փոխանակ
արմատախիլ լինելու, աւելի կամեն, և կը
հասցնեն ամենապաշարի հետեւանքների, վերջ-
նական անկման:»

Նրբէք էջվածներն այնպիսի ուշադրու-
թեան և յոյսերի կենտրոն չէ եղել, որքան
անցեալ տարի: Ամբողջ հայ ժողովուրդը
լարված ուշադրութեամբ սպասում էր:

Անցեալ չորս ամիսը, ինչպէս ինքը Վե-
հափառը Թիֆլիս եղած ժամանակն ասեց,
նուրբիլ է գործերի և մարդկանց հետ ծա-
նոթանալուն: Նոյնը եղած է:

Եւ ահա այժմ, վեհափառը, հրատա-
րակելով իր կոնգրեսը, այս յունվարից էլ

ինչպէս ինքը յաճախ ասել է էջվածներում,
սկիզբն պէտք է դնի իր գործունէութեան
Թող ամբողջ հայոց հոգևորականութիւնը
զգայ, որ սա մի վճռական րօպէ է և գործի
կանգնի:

Ժողովուրդը սպասում է:

ԱՐՀԵՍՏՆԵՐ ԳԻՒՂՈՄ

Մեր գիւղական ժողովուրդը իր երկրա-
գործական պարտաւորութիւնները վերջացնելուց
յետոյ,—մասնակց է ձեռնարկ մի քանի
ամիսները պարտաւորութեան, անգործութեան:
ձիւղ է, որ ձեռն էլ գիւղական տան
մէջ գործ կայ բայց նա այնքան շատ
է, որ կրանի բանաւոր մարդու ամբողջ ժա-
մանակը: Գիւղացին շուտով վերջացնում է
այդ փոքր գործը և այնուհետև ամբողջ
երեկոներ անց է կացնում զանազան զրոյց-
ներով և հերթափոխարանութիւններով:

Առաջ, երբ հողի քանակութիւնը մեծ
էր և նրա արդիւնաբերութիւնը առատ,
գիւղացու ձեռնարկ պարտաւորութիւնը աչք
չէր ծակում: Նա համարում էր մի տեսակ
հանգստանալու ժամանակ: Իսկ այս վերջին
տասնեակ տարիներում, երբ անկաւաճողու-
թեան և երկրի ուժաւորութեան կործա-
նիչ ազդեցութիւնները մեծ չափով երևան
եկան, երբ գիւղական առանց սկսեց օրական
հայի կարօտութիւնը զգալ—այն ժամանա-
կից գիւղացու ձեռնարկ պարտաւորութիւնը
սկսեց ոչ միայն անբնական և անտեղի
գառնալ, այլ և նախատեսի բնաւորութիւն
ստանալ: Ամօթ էր, որ ուժեղ և ջրապինդ
երկրատարներ տանը պարագայ նստած մնան
և նրանց ընտանիքը քաղցածութեան օրեր
տեսնի:

Պէտք էր երբ որոնել այդ դրութիւնից:
Գիւղացին վճռեց պահել տեղ մերձակայ
և հեռաւոր քաղաքները և դիմել մի քանի
մասնաւոր պարագայ մուշեքներին և
արհեստներին:

Քաղաքներ պանդխտելը ամենահեշտ եղքն
է, բայց գիւղական տան համար ամենա-
ծանր մի հանգամանք, որով բաժանվում է

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿՈՆԳՐԵՍ ԵՐԶՆՈՒԹԱՆ

Տ. Տ. ՄԿՐՏՁԻ ՍՐԲԱՋՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՍԵՆ ՀԱՅՈՑ

Մկրտիչ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի և
անհամանելի կամքն Աստուծոյ եպիսկո-
պոսապետ և կաթողիկոս Ամենայն հայոց
Ծայրագոյն Պատրիարք համազգական նա-
խամեծար Աթոռոյ Արարատեան առաքե-
լական Մայր եկեղեցուց սրբոյ կաթողիկէ
էջվածներ:

Ողջոյն քեզ, Առաքելական եկեղեցի Հայաս-
տանեայց, Թաղէտի, Բարեւոյնդնաւոր և Գրեթորի
աւետարանաւ ծնեալք ի Քրիստոս. ածեալք և
զարգացեալք հաւատովք Աստուածապաշտութեան:

Ողջոյն քեզ, Մայր Սին լեռան Աստուծոյ ե-
րուտաղէմ, իմէ ի քեզ երեւոյցաւ լոյսն աշխարհի
Մարմնացեալ Փրկիչն, նոյն Միաձին էլ ի Հօրէն,
եզ զիմն Արարատայ եկեղեցւոյն լուսակերտեալ
սուրբ էջվածներ:

Ողջոյն քեզ, Տուն և առաքելական Աթոռ.
Սրբոց Յակովբեանց: Ողջոյն համայն միաբանա-
կան ուխտին հայոց, որ իբրև խաչակիր զինուոր
աքելք և պաշտէք զանօրինական սուրբ տեղին և
ամենայն անձնութեամբ պաշտպանէք զվի-
ճակն հայոց ցանկալին և նախանձնելն համայնից
աղանց:

Ողջոյն Ձեզ, Կաթողիկոսներ և Պատրիար-
քներ, որ ընդիս համալծակից եղբայր էք ի վա-
րել և տանել զպաշտօն Քրիստոսի եկեղեցւոյն.
զիտէք թէ քանի մեծ է պատասխանատուութիւն
մեր առաջին ձեռն ձեռնապատին զի իւրաքանչիւր
որ ի մէջ գիր հօտին համարս ունի տալ:

Ողջոյն Ձեզ, հովիւք և Առաջնորդք փոք-
րիկ հօտին հայոց, որ արթուն աչք հօկէք և
արածէք զհաւատացեալ հօտն Քրիստոսի, յիշելով
զբան Տեսնոյ, թէ «Հովիւ քաջ զանձն իւր զնէ ի
վերայ ոչխարաց:»

Ողջոյն Ձեզ, վարդապետք եկեղեցւոյ, որ ու-
սուցանէք և աւետարանէք զհաւան կնաւց. միտ-
թարեցէք, միտթարեցէք զփողովուրդ, զի լի եղև
արամութեամբ, թողեալ լիցին մեզք իւր, ասէ Աս-
տուած:

Ողջոյն Ձեզ, Քահանայք Բարձրեւոյն Աստու-
ծոյ, որ մատակարար էք սուրբ խորհրդոյ եկեղեց-
ւոյն, զատկարարք և պահպան ընտանեկան
սրբութեան և պիտէք թէ քանի մեծ է պաշտօն ձեռն:

Ողջոյն Ձեզ, Սարկաւազուք, որ խոնկ ար-
կանէք առաջի Սեղանոյն Աստուծոյ և մատակա-
րար էք որոյն և աղբարան, յիշեցէք զիտալ տա-
րաւորս մեծին Ներսիսի՝ նմանողը լեւոյք նմա:

Ողջոյն Ձեզ, Կովիւք, որ քաղցրաձայն երգօք
Հարկանայ և տաղից՝ շարժէք զոգոյն ջերմ-
ութեան ի ժողովուրդն, պաշտել և սիրել
զԱստուած, զուք զվերին սրբաբան զասուցն բե-
րէք զնմանութիւն:

Ողջոյն Ձեզ, Հաղք և եղբայր վանական ուխ-
տին, որ պահապան հրեշտակ էք մնացեալ նըշ-
խարաց վանքիցի, որք յաւերական պարծանաց

յիշատակ են մեր նախնի կրօնաւոր և գրասէր
սուրբ հորք:

Ողջոյն Ձեզ, վարժապետք և ուսուցիչք, Ձեզ
յանձնեալ է աղբարան կրթութիւն և զատկարա-
կութիւն մանկանց ի պէս պէս ուսման և գի-
տութիւնս, որոյ նպատակն է միայն վարել և
տանել զմարդիկ ի լաւագոյն կենսաւ. ոչ միայն ի
բարեբաւորի վիճակս աշխարհի, այլ և ի վերին
Քրիստոսի արքայութիւնս:

Ողջոյն Ձեզ, խմբագրք հայոց, որ ճշմիւր
անդադար յաշխատութիւնս և իբրև հրապարակա-
խօս մունեակի, զրով և թղթով վարէք զփող-
վուրդն ի յառաջագիտութիւն և քաղաքակրթու-
թիւն՝ բանալով զմիտս նոցա ընդունել զլաւն և
խորշի ի վատէն: Ձգոյ՛, զգոյ՛, ջանացէք միշտ ի
չինել, զի այս է ձեր սեպուհ պարտք:

Ողջոյն Ձեզ, յօրինիչ մատենագիրք և թարգ-
մանիչք զորոյ ի զանազան լեզուաց հեղինակու-
թեանց, զորս օգտակար համարիք բարոյական
կրթութեան և ձեռնտու արուեստին գիտութեան:

Ողջոյն Ձեզ, Բարերար Մեկնասար, որ քա-
ջակերելով զգրասիր աշխատաւոր մշակն՝ ի լոյս
հանէք զմիտս վատաւոր և ընծայէք աղբին, որով
ձօխանան և հարստանան աղքատիկ մատենադա-
րանք հայոց:

Ողջոյն Ձեզ, նախնաւորք սուրբ Կրօնի,
եկեղեցաւոր, ժողովրդասէր բարեպաշտ Ողբ, որ
չինէք զեկեղեցւոյն և զպարտոյս, հաստատելով և
պահելով կրօնի և ուսման տաճարս, որով լուսա-
ւորին որդիք եկեղեցւոյ և ժողովուրդն յոյգորի
Աստուածապաշտութիւն, որ քան զամենայն ինչ
զօրաւոր է:

Ողջոյն Ձեզ, ուսանող մանկունք և օ-
րիորդք, եղբայրք և քորք, որ ձեռն ի ձեռն տուեալ
ի միասին երթալք և գալք ի կրթութեան տա-
ճարն, բարեբաւորիկ և երջանիկ էք, եթէ հաւա-
սար կրթութեամբ պատահեալ միմեանց ձեռն
տալք յաւուր պսակադրութեան Ձերոյ ի սուրբ
ամուսնութիւն:

Ողջոյն Ձեզ, Մարտադրաբացիք և գաւառա-
կան քաղաքացիք, որ պարապիք ի ձեռնակերտ
արուեստս և ի շահավաճաւորութիւնս, որ աշխա-
տիք յառաջ վարել զգործս Ձեր իմաստուն տըն-
տեսութեամբ և ճարտարագիտութեամբ, միշտ
մրցելով և զարգանալով ըստ պահանջման ժամա-
նակին:

Ողջոյն Ձեզ, բնակիչք դաշտաց և լեռանց
չինական երկրագործ ժողովուրդ, որ սիրէք զհօդն
և մաճ, զոչխարն և տաւար, դուք աշխարհի բարի
և անխարդախ վատասկին աշխատաւոր մշակն էք,
դուք հարգաւոր որդիք էք նախահօր մերում, գոր-
ծեցէք զերկիր և պահեցէք, զիտելով թէ միայն
երկիրն է Ձեր կենսք և զօրութիւն, միշտ ջանա-
ցէք անկորուստ պահել այդ հայրենատուր ժա-
նանգութիւնս:

Յետ ողջունելոյ զամենայն զատակարար Ձեր,
ժողովուրդ հայոց, դառնալ արդ պատմել Ձեզ
թէ զինչ արար Տէր ընդ իս և զիտէք արդէն զի
հաջակեցաւ. ընդ ամենայն աշխարհ:

Ոչ որպէս կամին մարդիկ, այնպէս առնէ Տէր,
այլ որպէս ինքն կամի և ո՛վ կարէ հաւու լինիլ
անքննիս խորհրդոց նորաւ. զի ո՛ր գիտաց զմիտս
Տեսնոյ և ո՛ր եղև նմա խորհրդակից թէ խելա-
մուտ արասցէ զնա:

գիւղացիներն իր անկողնէն երկար ժամանակով չկողմնակի պարագայներէն ինչպէս է սպասարկուած լինելու, ապա անքան տանել-բերելը, անտառից փայտ կտրելը չեն բաժանում գիւղացիներն իր անկողնէն: Այս մի քանի օրով գիւղացի հեռանում է և դարձեալ վերադառնում:

Ինչ վերաբերում է արհեստներին՝ նրանք շատ դանդաղ են առաջագոյնում, և այդ հանգամանքը շատ ցաւալի է:

Մի քանի գիւղերում միայն կան, բայց դարձեալ լինելով, ուրիշ տեսակ արհեստներ և այն էլ քիչ չափով և պատահական ձևով:

Արհեստների սակաւութեան պատճառով այն է, որ գիւղացիները մինչև այժմ պահանջ չեն ունեցել նրանց մէջ և այժմ, երբ նրանց կարողութիւնը զգացվում է, արհեստ սովորեցնողներ, նոր գործով պարագիւրուն ընտելացնողներ չը կան:

Մինչդեռ արհեստի շատ արդիւններ, որ մենք ներմուծում ենք մեր երկիրը ուրիշ տեղերից, կարող էին պատրաստել մեր գիւղացիները, եթէ լուրջ կերպով սկսէին սովորել իրանց ապրած տեղին յարմար արհեստներ և նրանց արդիւնները վաճառանոց հանէին:

Արհեստներ տարածելու խնդիրը շատ կարեւոր է: Նա գործ է տալիս գիւղացու ձեռքը այն ժամանակ, երբ նա ազատ է երկրագործութիւնից և այդպիսով աւելորդ մի եկամուտի աղբիւր դառնալով, ոչ միայն չէ կտրում գիւղացուն իր անկողնէն, այլ և ամրացնում է նրա կապը իր տան հետ:

Արհեստներ տարածելու կարելի է աջակցել կամ դպրոցների մէջ իբրեւ դասաւարտ կամ անց կամայ սովորեցնելով կամ առանձին արհեստանոցներ հիմնելով, որտեղ մարդիկ պարագայէն յատկապէս միայն արհեստներ ուսանելու նպատակով, և կամ առանձին վարպետներ ուղարկելով երկրի զանազան կողմերը, որ իրանց օրինակով ցոյց տան հեշտ ըմբռնելի արհեստները:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐ ԲԱՃԱՆՈՒՄԻՆԵՐԻՆ

«Մշակ» 3-րդ համարը, լինելուս տօների պատճառով, չաբաթ օր, յունվարի 8-ին լոյս չի տեսնի, այլ լոյս կը տեսնի երեքշաբթի, յունվարի 11-ին, և դրանից յետոյ սովորական կարգով կը շարունակվի:

Ստիպւած ենք նորից կրկնել, որ «Մշակը», առանց բացառութեան, չենք ուղարկել և չենք ուղարկել նրանց, որոնք չեն վերանորոգել իրանց բաժանորդագրութիւնը այս տարի:

Մինչ փոքրիկ և կրտսեր էի ի մէջ եղբարց և արածէի զիմ փոքրիկ հօտն ի լեռան վարազայ, առ հովանեաւ Բրիտտոյի Աւագ սուրբ Նշանին, ձեռն Տեառն կարաւ դիտ, ամ յերուսաղէմ և կացոյց ի վերայ լեւրին Սիօնի, ուր երեւցաւ Բանն ըմբիշ մարդկութեան և վերանորոգիչ հնացեալ մարդոյն:

Յիշեալս ամաց անտի մինչև ցեօթանաւուն ամի իբրեւ խեցեղէն մի տկար անօթ միշտ վարեալ և զլորեալ ընդ քարքարաւ երեւջ առաքալար աշխարհի, այնպէս եղէ զի կարծեցին մարդիկ թէ խաղաւ ջախջախեցայ, և զինչ էր, որ կենդանի պահել զիս, միայն հեղութիւն և խաղաւ համբարութիւն:

Այդ ի Սիօն մօտ էր նորոգիչ բրտան Յիսուս, որ անդրէն վերստին նորոգեաց զերկեալ անօթս: Միանցաւ և երկրցս հեռանդացայ յոյժ, այնպէս թունցաւ ինձ թէ հասեալ կամ առ դուռն գերեզմանին, և եղէ ես որպէս դուստին մերձ ի հատանիլ, սիրտ իմ և շունչ զեւաւ յիս՝ բացի և գոչեցի, ու Տէր, դեռ տարածում է առացի, դեռ բազմապատիկ պարտաւ ունիմ առ քեզ և առ եկեղեցին, թող տուր, դարձն զօգի իմ, զի կեցից և վճարեցից: Ո՛հ թէ մեռանիմ չմնամ պարտապան առաջի քո աշուար ատենից:

Ի տես ինձ Տէր և որդեկցաւ, և յաւել ինձ նոր կենսա, վերացոյց ի լեռնէն Սիօնի, եղ ի Սիօն Այլարատայ, ի կաթողիկէ Եմբիւմին և առաց, «Որդի մարդոյ, դեռ կացոյցի զքեզ տանը Հայոց և հովիւ վարանալ հօտին սուրբ Գրիգորի»: Ահա ընդ ժամ և ժամանակ, երթ վճարեալ զպարտութեամբ:

Մեր հին բաժանորդներէն մի քանիք, որոնց բաժանորդագրից մնացորդ կայ մեր խմբագրութեան մէջ, դեռ չեն յայտնել մեզ թէ արդեօք իրանց փողը յետ են ուզում ստանալ, թէ ուզում են շարունակել ստանալ «Մշակ» և ներկայ 1894 թւին: Եւ որովհետեւ այդպիսիներէն այս տարի «Մշակը» չէ ուղարկվում, ուստի խնդրում ենք շուտով այդ մասին մի կարգադրութիւն անել:

ԿԵՂՉ ՎԿԱՅԱԳՐՈՒ

Այն օրից, երբ մեր գիւղերում կազմակերպվեց զգրագրիչ, և զգրագրւ վաշխառուներէն տիպը, այն օրից սկսած գրիչը և թուղթը դարձաւ մի սարսափելի դէպք՝ ամեն տեսակ զեղծումների, ամեն տեսակ խաբեղայութիւնների համար:

Ով փոքր ի շատէ ծանօթ է մեր գիւղերի կեանքին, և զիստ է մեր գիւղական ժողովրդի մէջ զեր կատարող զաղաների և «մեծամեծների» աչքակապով լինելները, նա շատ լաւ գիտէ, թէ ինչ խաղեր են խաղում այդ աղաները, վաշխառուները, զօրքա գիւղացիները իրանց համադրեցանքների գլխին, և այդ էլ յանուն օրէնքի, յանուն իրաւունքի:

Եւ երբ մէկը համարձակվում է այդ գիւղական «աղաների» ու մեծամեծների երեսով տալ նրանց խաբեղայութիւնները, անարդար պահանջները և հարստահարութիւնները, նրանք իսկոյն ձեռքը ծոցն են տանում և հանում՝ իրանց պաշտպանութեան դէպքը՝ «վկայագրեր», համակրտական թերթեր, օրինական պարտագրեր, կալուածական գրեր: Նայում էք այդ վկայագրերին, ըստ երեւոյթին նրանք միանգամայն օրինական են, կրում են կանոնաւոր տարեթիւ և ամսաթիւ, օրինական կնիք, մեծ թուով ստորագրութիւններ, և միշտ էլ կողքից տակադրած՝ «վստի անգրագիտութեան Մանդատար Բաղդասարեանի և խնդրանքը նորա ստորագրեց Բաղդասար Մանդասարեան»:

Բայց հետաքրքրիկն է մի փոքր, և կը տեսնեք, որ միջից այնպիսի հրէշաւոր խտրիգաներ են դուրս գալիս, որ ապշած կը մնաք:

Ահա երեկոյան ժամը վերջացաւ. աղան, կամ տանուտէրը աչքով է անում զգրագրին, կամ տէր-տէրին, և մի ժամից յետոյ արդէն գիւղի «մեծամեծները» նստած վաշխառուի տանը, զինու չէրի չուրջը, դաւաղիրներին նման, փափում, պրօէկտներ են կաղում, մէկին զօրքա նետում, միւսին փայլուն ապագայ խոտանում...

Միւս օրը՝ գիւղական գրագիրը իր չուխայի կամ մաշված սերթուկի ծոցում դրած՝ մի թերթ է պտտեցնում. մի տեղ նա սպասում է, միւս տեղ խոտանում, երբորդ տեղը խաբում... Մի քանի օր չանցած՝ վկայագիրը արդէն պատրաստ է, և չանցած մի երկու ամիս, այդ կ և զժ վկայագրերի հնորհիւ՝ խեղճ գիւղացին և իր կրօնը աշխարհաբանութեամբ:

Խանութիւնով առաջի երկնից Հօր կամաց և մեծարկով դիմադրային միտքայն ընտրութիւն, ահաւանել զամ ի վճարել զմնացորդ նուիրական պարտս իմ, զոր տնիմ առ Եկեղեցին Հայաստանեայց և առ ժողովուրդ Հայոց և զիստէք թէ քանի շատ բազմապիսի և բազմապիսի են չափ և կշիւ պարտուցս:

Այլ ևս մինչ հասեալ կամ ի ծերութիւն և անցեալ զեօթանաւուն ամի, մինչ ձեռս ի վեր կալեալ այլքն ամեն ինձ դօտիլ իւ կարացից վճարել զայնչափ օլարտս գտնէ փոքրամասն տաղանդին չափով, զոր ինձ աւանդեալ է Տէրն և պահանջէ շահագործել սովորութեւ և պարզերես կալ առաջի պահանջողին:

Մինչ խոխով զարհուրիմ ես, ով եկեղեցի Հայաստանեայց, որ ընդ ամենայն հեռաւոր աշխարհս սփռեալ կամ առաքալարեալ ի հայրենի քո օտանէն, չը գիտեմ թէ որպէս կարեմ վարել զհովտական տեսչութիւն իմ: Միթէ նստեալ յԱյլարատ մինչ ի Հնդկիս և յԵւրոպ և այլ հեռավարս զօրեմ տեսանել զՁեզ: Եւ զիստը հնար է ինձ արածել զհօտն սեփական, որ ընդ ամենայն աշխարհս ցիր և ցան կան, անտես յաշաք խոց և ուր կէտրեն հասանել ոտք այցելութեան խոց:

Այո, առաքեալս ես ի լեռնէն Ձերկենեաց, այլ չեմ աղատ առաքեալ, չըջն ոչ ի հեթանոսս, այլ յամենայն եկեղեցիս Հայոց, կենդանի բարեգործ քարոզիչ և ուսուցանել, աչօք իսկ տեսանել զցաւս հօտին իմոյ և հոգալ զգարմանս: Այլ զինչ իցէ մարդոյն դարման: Իցէ թէ զթիւ Սամարացի անցանքի դբւ:

Ուստի մնայ ինձ միայն, որ ըստ նախնի սո-

գամ վճարում է իր պարտքը, կամ մի կալուածք մէկից միւսի ձեռքն է թնչում, կամ ժառանգութիւնը մի եղբորից իւրովմ՝ միւսին է տրվում, կամ գիւղի հարստահարիչը տանուտէր կամ պատգամաւոր է դառնում, և այլն և այլն և այլն...

Գիւղական խաղաղութիւնը վրդովող, խեղճերին՝ զօրեղների ձեռքը տուող այդ սարսափելի կերպովը բացառելի դէպք է, և ոչ էլ հազա-գիւտ մի բան. — զա մի ընդհանուր երեւոյթ է դարձել, կրկնում ենք, այն բոլոր գիւղերում, ուր արդէն կազմակերպվել է զրահգրի, զրահգր վաշխառուի, գիւղական — հարստահարիչի տիպը — որոնց ձեռքում կ և զժ վկայագրեր և աւելի սուր զէնք է, քան առաջակի համար սուրը և հրացանը...

ՄԱՆՐ ՎԻՃԱԿ

Նոր տարին սկսվում է մեր գիւղացիների համար ծանր հանգամանքներում. գիւղական ազգա-ընտելութեան մեծամասնութիւնը կարօտ է օրա-կան ապրուստի, պարտքերի մէջ խրված և ան-գիտակ իր առաջիկայ անտեսական վիճակի մա-սին: Նա հաց չունի իր սեփական ապրուստը հայրենիքից, իսկ շուտով նա պահանջ պէտք է զգայ սկսած ապուռ ունենալ վարուցանքսի համար:

Այնպէս տարի սկսւմ՝ չունենալու պատճառով գիւղացին շատ տեղ չէր ցանկ իր արտերի մի հինգերորդ, քաւորը, նոյն իսկ երկրորդ մասը: Եթէ նոյնն էլ կրկնվի այս տարի, գիւղացին դարձեալ չի հաւաքի բաւականաչափ հաց և նորանոր պարտքերի մէջ կընկնի:

Տեղական հասարակութիւնները իրանք պէտք է վերցնեն իրանց վրա՝ նախահեռաւորութեամբ որոշելու իրանց կարգի չափը, կազմակերպել փոխադարձ օգնութեան գործը, զիմեն ուր հարկն է պարտք և նպատա խնդրելու:

«Մշակ» ընթերցողները գիտեն, որ Նոր-Բայա-գետում, գաւառապետի և գործակալի նախաձեռ-նութեամբ, կազմվել է մի մարմին, որ իւր վրա է վերցնել չէանաղան հաց մատակարարել ամբ-թին և ժողովարարութիւն է անում օգնելու նը-րանց, որոնք հաց գնելու կարողութիւնից անզաւ գուրկ են: Նա բանում է մի փուտ, որ պէտք է հաց թրխ միայն այդ նպատակով:

Նոր-Բայազետի փորձը — մի փոքրիկ փորձ է, շատ միջնաբանական և համակրելի: Նրա օրինա-կին պէտք է հետեւն և ուրիշ քաղաքների և գիւ-ղերի հասարակութիւնները, կազմակերպելով գոր-ծող մարմիններ, որոնք դրամ և հաց ձեռք բերէին բաւականաչափ:

Այդ կազմակերպւած մարմիններին կարող կը

վորութեան հօտանէր հօվտաց՝ (Նշանաբանական գրով և թղթով խոսիլ ընդ ձեռ, ժողովուրդը Հայոց, թէ յեկեղի առտ մինչև մուսեալ լցեմ և թէ յեր-կինս, զի և անդ կենդանի եմ հոգում, ուր հո-գիք մեր նախնի սուրբ Հայոց կան և աղօթին վստն ձեռն:

Այլ ունիմ ես աչս, որ մօտ են և տեսանին զՁեզ, նազա են իմ ընտրեկալից եղբարք, Հովիւք և Ա-ռաքեալք իւրաքանչիւր վիճակաց, որոց յանձնեալ է, ոչ յինէն այլ Բրիտտոնէն. հովուք և յանձնա-ձեւ, պահել և հաստատել ի հատաս Առաքելական եկեղեցւոյն Հայաստանեայց, որոյ հիմն թաղեաւ և Բարդուղիմէոս եղին և զորջ շինուածն ամ ի կա-տար հրաշալի նահատակութեամբ սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչն:

Գիտեք իսկ և հուշակեցաւ թէ յաւուր հանդիսի օծման մերում առաջի իջնան սուրբ Տաճարին ուն-տեցի հաւատարմի մնալ առ այդ հիմն և շինուածն առաքելական եկեղեցւոյն Հայաստանեայց և պինդ պահել զաւանդութիւնս մեր նախնի սուրբ Հայոց, զղուշանալ չխրամատել զցանկն հայրենի:

Եւ դուք իսկ ունեակից էք ընդ իս և զնոյն ունեակ իմ ձեռնադրութեան հնորայց, անա-րատ և անարարտ պահել զինքն, որ աւանդեալ է մեզ ի Բրիտտոնէ, յԱռաքելոց և ի սրբազան Հայ-րապետաց:

Ուստի կայ և մնայ մեզ ամենեցուն երկիւղա-ծութեամբ ծառայել առաջի Տեառն, զի ունիմք մեք իւրաքանչիւր զմեծ պատասխանատուութիւն ըստ շարժմանի և հնորայց, որ տեսալք են ի Հոգ-ւոյն պաշտել զեկեղեցւոյն, հոգալ վստն եկեղեցւոյն և եթէ յաշխարհի առտ պատրաստի և առաջի մեր

լինէին օգնել և հեռաւոր բարերարներ, զիտեալով այն տեղերը, ուր պէտք է նրանք ուղղեն իրանց նպաստները:

Այդ կազմակերպութիւնները առանձին հատու-թիւն չեն պահանջում. պահանջվում է եռանդուն և անկեղծ վերաբերմունք դէպի գործը:

Ահա յարմար դէպքերից մէկը մեր գաւառական խնտելիքներէն համար՝ օգնութեան զալու ժո-ղովրդին նրա մեծ կարիքի ժամանակ: Թող բա-նիմաց անձինք յորդորեն ամեն տեղ կազմակեր-պութիւնների այդ կարեւոր փորձերին ձեռնարկե-լու և օգնութեան զալու թէ ինքնօգնութեան միջո-ցով, թէ ուրիշների նպատար խնդրելով և թէ զիմեղով վարչական մարմիններին՝ ստանալու օ-ժանդակութիւն փոխարինաբար:

ՆԱՄԱԿ ԷԶՄԻԱՆՆԻՑ

Գեղտեղերի 26-ին

Վհահաւա կաթողիկոսի հրամանով «Արարատ» խմբագրութեան նոր մասնաժողով կազմակերպ-վեց: Հետագայով արդէն ձեռք հաղորդեց խմբա-գրութեան մասնաժողովը անդամների անունները: Ահա մի քանի լրացուցիչ տեղեկութիւններ: Խմբ-բագրական մասնաժողովը նախագահ, կամ այս-պէս ասած, խմբագրապետ է նշանակված հայր-խորէն Ստեփանն և մասնավարական բաժնի վարիչ: Միւս անդամներ՝ Մեսրոպ վարդ. Տէր-Մովսիսեան, Եղիշէ Մաղաթեան, Արշակ Տէր-Սի-րաչեան, Խորէն Խորխան (Արարատ) այս կամ այն մասի վարիչ են, նախելով թէ օրն է համա-պատասխան իր մասնագիտութեան: Մասնաժողո-վի անդամ Նիկողայոս Տէր-Աւետիքեան «Արարա-տ» սրբագրիչն է, և Ղեմտը սարկաւազ Գեան-Ջեղեան նոյնպէս նշանակված է անդամ:

«Արարատ» ծրագիրը մնում է նոյնը, իսկ ար-տաքինը ներթափանցում է մի քանի փոփոխութիւն-ներ: Ասում են, որ նոր «Արարատը» իր արտա-քինով պէտք է նմանվի Միլիթարիստներին (Հան-դէս Ամսորեայ) հանդիսին, երեսները նրա նման երկու սիւնակի բաժանված և որ ամենազգես-ւորն է և հետաքրքրել, առաջիկայ տարւոյ փե-տրվար ամսից «Արարատը» հրատարակվելու է ամիսը և երկու անգամ:

Ի դէպ է ասել, որ «Արարատ» ամսագիրը ան-ցեալներում մի տարօրինակ վիճակ է ունեցել. այդ ամսագիրը հիմնական փոփոխութեան են-թարկելու, աւելի հետաքրքրական դարձնելու բազմաթիւ փորձերը վերջ ի վերջոյ սահմանա-փակվել են ամսագրի գիրքի, թղթի, տառերի փո-փոխութեամբ միայն, մինչդեռ հակառակ — բովան-դակութիւնը մնացել է միշտ անկեղծան, միշտ մուսեալին և իրական կեանքին, ընթերցողները մտաւոր հոգեւոր պիտոյքներին ծառայելուց միշտ հեռու: Այդ է պատճառը, որ այդ ամսագրի

Քրիստոսի խաչ, յօժարութեամբ կրել և երթալ դճեռ զօրաղլոյն, որ ասաց. «Ի ոչ առցէ դիտալ իւր և եկեղեցի գլխի իմ» չէ ինձ արժանի: Դնորս մեծ է մեզ, եթէ սիրով և համբերութեամբ կրե-ցեմք զնոյն խաչ:

Աղօթեցէք վստն իմ, ով գործակից հոգեւոր իմ Եղբարք, զի գիտեք թէ խաչն իմ ծանրաբայն է, զոր եղ ի վերայ թիկանց խոց Եկեղեցին Հայաստա-նեայց: Այլ թէ դուք զօրավիշ լինիջք ինձ, որպի-սեօք Սիմէօն Կիրենացին, ես յայնժամ զօրացեալ ի Հոգւոյն բարձեալ զեւալ սիրով ածեմ ի կատար Գողգոթային:

Եւ ես աղօթեմ վստն Ձեր, զի և դուք զնոյն խաչն համբարատար սիրով բարձեալ երթիջք զհեռ խաչեալ Փրկչին մերոյ, զի անհնարին է մեզ խու-ստիլի ի խաչին, քանզի ասաց Յիսուս. յաշխարհի աստ նեղութիւն ունիցիք: Եւ զինչ իցէ նեղութիւն մեր առ նեղութիւն նահատակ նախնեայց:

Իսկ դու եկեղեցի և ժողովուրդ Հայոց, որ ընտ-րեցիք զիս հովիւ Ձեզ, ես ապատան լինիմ աղօ-թից ձերոց և հեռատամ թէ լոյ Տէր ձայնի աղա-չանաց Ձերոց և պահէ զիս վստն սիրելի եկեղեց-ւոյն իւրոյ: Կեցից ես վստն ձեռ և դուք վստն Բրիտտոսի: Ամէն:

Գրեցաւ անդամինի կոն-դակ օրհնութեան ի 15 Դեկ. 1893 ամի Փրկչական և ըստ տօմարիս ՌՅԹԻ Մայր Աթոռս Հայաստա-նեայց ի Ս. Եմբիւմին, ի վարարչապետս:

